

L'ASSESSORAMENT FILOSÒFIC DAVANT L'ÚS DE DROGUES I ENTEÒGENS COM A DESAFIAMENTS ÈTICS

<u>L'ASSESSORAMENT FILOSÒFIC DAVANT L'ÚS DE DROGUES I ENTEÒGENS COM A DESAFIAMENTS ÈTICS.....</u>	<u>1</u>
<u>Què és “droga”. Toxicitat. Tolerància.....</u>	<u>3</u>
<u>Dependència. Cultura. Cerimonial.....</u>	<u>3</u>
<u>Una classificació.....</u>	<u>5</u>
<u>Drogues per buscar pau.....</u>	<u>5</u>
<u>Drogues per buscar energia.....</u>	<u>8</u>
<u>Drogues modificadores de la consciència i enteògens.....</u>	<u>11</u>
<u>Substàncies de potència mitjana.....</u>	<u>11</u>
<u>Substàncies d'alta potència.....</u>	<u>13</u>
<u>Usos, rituals i cerimònies.....</u>	<u>14</u>
<u>Fenomenologia dels Estats Modificats de Consciència (ECM).....</u>	<u>16</u>
<u>Alguns perills de l'ús d'enteògens.....</u>	<u>17</u>
<u>Conclusió.....</u>	<u>20</u>
<u>Bibliografia.....</u>	<u>22</u>
<u>Altra bibliografia i recursos.....</u>	<u>22</u>
<u>APÈNDIX.....</u>	<u>23</u>

L'ús irresponsable de drogues i enteògens és una de les fonts més importants d'aflicció en la nostra societat. Probablement, en la nostra tasca d'assessors, ens hi haurem de trobar més d'un cop amb aquest problema a l'hora de dialogar amb un client. Donat que es tracta d'una qüestió encara massa llastrada per mites, irracionalismes, profecies autocumplides i cerimònies subculturals enfrontats a la cultura dominant crec que la nostra tasca d'assessors fonamentalment és encarar-la des d'una perspectiva il·lustrada i racional. La millor actitud de l'assessor filosòfic és la d'una aproximació fenomenològica que "suspengui el judici". Això tractarem de fer en aquest treball.

Què és "droga". Toxicitat. Tolerància.

El que entra dintre del nostre cos pot ésser assimilat com *aliment* –passa a formar part de la nostra matèria orgànica- o resistir-se a ser assimilat. En aquest segon supòsit tenim que o bé es torna a expulsar o bé provoca una reacció. Aquesta reacció pot afectar somàticament (per exemple la penicil·lina o la cortisona) i també poden afectar l'ànim, és a dir, són substàncies molt paregudes als neurotransmissors (traslladen missatges al sistema nerviós) o antagonistes seus. Aquestes últimes substàncies reben el nom de "droga".

Totes les drogues són tòxiques, considerant certes proporcions d'elles conforme a una mesura (per exemple per Kg. de pes de l'usuari). El marge de seguretat en cada droga és la proporció que hi ha entre la quantitat necessària per obrar l'efecte buscat (dosi activa mitjana) i la quantitat suficient per a matar el subjecte (dosi letal mitjana).

Dintre del marc de seguretat, l'ús de tòxics planteja la qüestió del cost per l'efecte buscat i la qüestió del factor de tolerància de l'organisme a la substància. El cost fa referència als efectes secundaris –físics i mentals- aparellats al seu ús. La tolerància pot ser alta, això vol dir que el subjecte es va familiaritzant amb la substància per un ús repetit (per exemple el cafè o l'alcohol), cosa que disminueix el risc d'intoxicació aguda però que pot comportar el risc d'intoxicació crònica. Una tolerància baixa (per exemple barbitúrics o somnífers) significa que el seu ús continuat no eixampla el marge de seguretat

Dependència. Cultura. Cerimonial.

Abans de les lleis repressives implementades al llarg de segle XX, la definició de droga generalment admesa era la grega: **Pharmakon** és una substància que a la vegada

comprèn el remei i el verí, no una cosa o l'altra, sinó ambdues a la vegada. Com deia Paracels: “*només la dosi fa de quelcom un verí*”.

Si qualsevol droga és un potencial verí i un potencial remei, el fet de resultar nociva o benèfica en cada cas, seguint a Antonio Escohotado, depèn de:

1. dosi
2. ocasió per a la que es fa servir
3. puresa de la substància
4. condicions d'accés i pautes cultural del seu ús.

Les pautes 2 i 4 són extrafarmacològiques i és on l'assessor ha d'estar més atent per realitzar la seva feina. No només està la substància amb les seves propietats tòxiques i farmacològiques, també estan les idees que s'han format sobre la substància, idees que depenen dels valors i de la cultura de cada societat. Per exemple a l'Edat Mitjana es considerava un bon *remei* la mòmia polvoritzada d'Egipte i l'aigua beneïda. L'influx que exerceix l'acceptació o rebuig d'una droga sobre la manera de consumir-la pot ser tan decisiu com les seves propietats farmacològiques.

En altres paraules, juntament amb la química està el cerimonial. L'ús de drogues depèn del que químicament i biològica ofereixen, i també del que *representen com a pretextes* per a majories i minories. Per exemple, abans que s'abolís l'esclavitud als EEUU no havia recels contra l'opi, que van aparèixer quan una massiva immigració de xinesos –destinada a suplir la mà d'obra negra- va començar a incomodar els sindicats. Quelcom semblant passà amb els irlandesos i l'alcohol i, a l'època de la gran depressió, amb els mexicans i la marihuana i amb els negres i la cocaïna; minories que inquietaven la majoria puritana dels blancs anglosaxons protestants.

La nostra vida quotidiana és plena de rituals i automatismes que hem anat adquirint en funció de la nostra educació i la cultura en la que estem immersos: hàbits socials, higiènics, sentimentals, i també farmacològics. En tant que assessors filosòfics no està de més recordar l'asseveració d'Aristòtil que un és allò que més fa, és a dir: la vida virtuosa o viciosa com a resultat dels nostres hàbits que més hem practicat. Aquí està el *desafiament ètic* que representa l'ús de drogues.

A l'hora d'abordar els hàbits farmacològics o químics com a assessors filosòfics caldrà tenir en compte:

- a) el premi que l'hàbit mateix proporciona
- b) el buit de que és símptoma

c) les incomoditats que es poden derivar d'interrompre'l

En paraules d'Antonio Escotado: “*lo invencible no es un deseo u otro sino la pasividad de nuestra vida psíquica, que determina el cotidiano imperio de alguna rutina*”¹.

Una classificació

Aquest mateix autor classifica les drogues en tres grans esferes partint de tres necessitats o funcions humanes. La primera té a veure amb l'alleujament, el sofriment o el desassossec. Les drogues d'aquest grup proporcionen o prometen algun tipus de *pau*. La segona esfera té a veure amb el que un poeta anomenava “no desitjar els desigs”, que es manifesta en peresa, impotència i avorriment. Les drogues d'aquest grup proporcionen o prometen algun tipus d'*energia*. La tercera esfera es relaciona amb la curiositat intel·lectual i l'aventura. El que proporcionen les d'aquest últim grup és un *eixamplament* o excursió cap a zones no recorregudes de l'ànim o la consciència.

Drogues per buscar pau

Hi ha dolors i sofriments que vénen de fora i altres de dintre, uns són crònics i altres ocasionals, alguns es poden suportar amb enteresa i altres són insuportables, morals i orgànics, vergonyosos i dignes... Els remeis que s'han inventat per adaptar-los a aquestes condicions i fer front a la pèrdua de pau genèricament s'anomenen **narcòtics**, que en grec significa cosa capaç d'endormiscar i sedar. Tanmateix avui en dia aquest terme ha passat a ser una expressió legal i no farmacològica; S'anomena narcòtic (per ex. la *narcotics act*) o estupefaent a les drogues prohibides (com la cocaïna, però no a l'alcohol, per exemple).

El que tenen en comú totes les drogues de pau és que són **adictives**. Adictiu vol dir el fàrmac que –administrat durant cert temps– indueix un canvi metabòlic, i si es deixa d'usar desencadena una sèrie de reaccions mesurables anomenades **síndrome d'abstinència**. Per tant, el preu de buscar la pau amb drogues és una possible reacció abstinencial. Antonio Escotado explica: “*Sin embargo, seria falso creer que la reacción de abstinencia es el pago de la analgesia en si. El asunto resulta más complejo, y más simple al mismo tiempo. El uso irracional de cualquier fármaco desemboca en una insensibilidad a sus efectos eufóricos. Administrándose dosis crecientes, cada vez menos*

---

¹ ANTONIO ESCOTADO, *Aprendiendo de las drogas*. Barcelona: Editorial Anagrama 1995. pag 30

satisfactorias al nivel de conseguir cosa parecida a una dicha, el individuo llega a la patética condición de quien se intoxica progresivamente para conseguir una ebriedad cada vez más leve; en realidad no se la administra para gozar, sino para no sentirse mal. Lo de menos entonces es el síndrome de abstinencia, pues incluso esa crisis es preferible a hacer frente a una cotidianeidad vaciada de sentido”

Dintre del que un grec antic anomenaria **narcòtic** podem trobar els següents grups de drogues:

1. Opi i opiàcids naturals i seminaturals:

Són l’opi, la morfina, la codeïna i l’heroïna. Aquesta última substància té un ritual asocial al seu ús ben conegut per oferir una identitat definida (llenguatge, roba, ús del temps, relacions socials) i sobre tot irresponsabilitat al seu usuari i pretextos per reclamar atenció aliena. La famosa figura del Junkie és el típic model d’identificació amb l’agressor: encara que sembla que viola la prohibició, el que fa és confirmar-la en actuar tal com preveu el repressor. Un bon exemple de profecia autocumplida

2. Sucedanis sintètics:

El més conegut és la metadona. “Tratar la adicción a la heroína con metadona es como tratar la adicción al whisky escocés con whisky norteamericano²”

3. Tranquil·lizants majors o neuroleptics.

Són les substàncies per tractar el que es coneix com psicosis. Estan les fenotiazines (acaben totes amb -zina). Neuroleptic ve del grec neuro = nervi i lepto = lligar. Alguns els anomenen “*camises de força químiques*”. Un assessor filosòfic poca cosa pot fer amb un client tractat amb aquests fàrmacs

4. Tranquil·lizants menors.

Són els anomenats ansiolítics (= “liquidadors de l’ansietat”). Entre els més coneguts estan les benzodiacepines, la majoria acabades amb -lam o -pam, com el diazepam (“Valium”). No deprimeixen tot el sistema nerviós sinó parts del mateix. Produeixen una amortiguació de la vida psíquica, és a dir: una analgèsia mental en comptes de l’analgèsia corporal pròpia dels opiàcids. Aquesta reducció de la lucidesa pot dificultar el treball de l’assessor filosòfic, ja que són drogues que no ajuden a assolir claredat

5. Hipnòtics o somnífers.

---

² THOMAS SZASZ. *El segundo pecado*. Barcelona Ed. Martínez Roca 1992. pag 97

Els més coneguts són els barbitúrics. Substàncies molt perilloses i addictives, però que la seva venda lliure els mantení al marge de la passió pel prohibit i altres conseqüències del mercat negre. Són desinhibidors, l'embotiment de l'autocrítica els fa atractius per als introvertits i altres empaitats per la seva consciència moral.

6. Grans narcòtics o anestèsics generals:

Cloroform, èter, gas de la risa i fentanils. Els tres primers foren usats abusivament al s. XIX; l'últim de vegades és usat per anestesistes (els únics que en tenen accés) fora de la seva esfera professional

7. Alcohol.

En l'antiguitat la falta de **temprança** amb el vi es considerava una qüestió ètica i no mèdica. Tot i que *l'addicció a les drogues* és un fenomen totalment desconegut abans de les lleis prohibicionistes, ja que ni tan sols té nom en les diverses llengües antigues, l'alcoholisme sí que apareix mencionat. Potser Sèneca fou el primer que al·ludí a aquest estat com a “enfermetat” i no com “vici”, en clar contrast amb la tradició grecorromana.

El vi fou menyspreat per les grans religions orientals (Vedes, Brahmanisme, Budisme, Islam) però assolí respecte en la jueva, i el cristianisme l'elevà a la sang de Crist. Els grecs i romans li afegien aigua, no el permetien als joves, i els homes madurs li atribuïen els seus efectes a Dionís/Baccus.

A partir del s. IX els alquimistes europeus descobriren els aiguardents i l'alcohol. La cultura occidental ha convertit l'elaboració d'aquests fàrmacs en un art, i molts saben fruit de les seves virtuts eludint els riscos. Tanmateix sabem que la nostra cultura paga un preu molt alt per l'abús de l'alcohol.

A diferència d'altres substàncies psicoactives, la nostra cultura acostuma a veure en aquestes begudes quelcom positiu o negatiu *segons el seu ús* per éssers humans, no com quelcom bo o dolent *en si*. Tot i que pot desfermar una agressivitat tremenda, o una simple eufòria, cordialitat i alliberament d'inhibicions, està classificat com apaciguador perquè a aquestes fases es segueix una narcosi proporcional a la quantitat ingerida i a la tolerància de cada individu. “*quienes beben inmoderadamente –los alcohólicos- buscan allí una defensa ante sentimientos y certezas propias, esto es, algo que modere la crueldad de su conciencia moral o sus condiciones materiales de vida*”³. Frueix d'una

---

³ESCOHOTADO, Op. Cit. Pags. 112-13

alta popularitat per tants que apel·len a ell per fer front a l'ansietat, tot i que la seva analgèsia només aconsegueix fer callar temporalment la consciència dels seus usuaris.

Drogues per buscar energia

Són les substàncies que s'han usat per combatre la fatiga, el desànim, la fam i la somnolència. L'eufòria que ofereixen és un to psíquic vigorós, lliure de debilitats, que permet exercir les tasques concentradament. Quan es traspasa cert límit, aquest augment d'atenció i motivació que es busca, passa a ser una fuga d'idees estèril, no només incapaç de concentrar-se en res sinó fins i tot de produir un discurs mínimament coherent.

El seu *factor de tolerància* és molt alt. Tanmateix, la familiarització del seu ús no mitiga gens els riscos orgànics que contreen els seus usuaris. A diferència de les drogues del grup anterior (per exemple l'opi), un consum alt i continuat d'estimulants acaba causant greus danys.

Aquestes drogues no produeixen una *reacció d'abstinència*, tot i que hi ha gent que s'exposa molt per aconseguir-ne ja que sent que depèn d'elles. *“En vez de la reacción abstinencial, quien haga un uso compulsivo de ellas, y luego lo interrumpa, caerá en la situación inversa; agotado por el sobrevoltaje previo, el sistema nervioso parece desincharse como un globo, y junto al quebranto orgánico ese colapso psíquico afecta la capacidad lógica no menos que el equilibrio emocional. El síndrome de abstinencia es la reacción del que recupera un funcionamiento no ralentizado de su cuerpo, y esas molestias son el reflejo de volver a una vitalidad plena, antes amortiguada por el apaciguador. En el caso de los estimulantes, la privación implica ser devuelto a una vitalidad sencillamente normal, que ahora se halla quebrantada hasta la médula”*⁴.

Dintre d'aquest apartat trobem els següents grups de drogues:

1. Estimulants vegetals.

Es poden consumir varies vegades al dia durant bona part de la vida. Tot i això comporten abundants efectes secundaris. Són el te, el mate, el guaranà, la nou de cola, el cacao, el cat, el cafè i la fulla de coca.

2. Estimulants químics:

- Cocaïna.

Sintetitzada al s. XIX fou ben promocionada per empreses farmacèutiques com Merck i altres. Els minuciosos estudis de Freud també van contribuir a donar-li

---

⁴ESCOHOTADO, Op. Cit. Pag 119

popularitat. Als anys 30 del s. XX, les mesures repressives van tenir molta acceptació quan havia començat a ser força usada pels bohemis, lumpenproletariat i els negres dels EUA. La repressió coincidí amb l'arribada de les amfetamines al mercat. Tot i que té una tolerància alta, l'avidesa que porta a augmentar progressivament el seu ús no és tant per una insensibilització al seu efecte sinó per la peculiar ebrietat que produeix aquesta droga. Pot provocar insomni, irritabilitat, debilitar el sentit crític i la lucidesa i, en dosis altes, deliris persecutoris i fins i tot al·lucinacions terrorífiques. Alguns la consideren útil per a combatre crisis temporals d'apatia, però és clarament contraproduent per a persones amb un caràcter abatut o prostrat

- Crack.

És un subproducte barat elaborat a partir del rebuig en el procés de fabricació de cocaïna, una resposta del mercat negre que crea un sucedani per la dificultat d'accedir a l'original prohibit (igual que en altres èpoques la repressió del vi portà a beure aiguardents). Representa una mística de la misèria, espill invers del cerimonial luxós associat a la cocaïna. Els seus usuaris fan seu l'univers psicològic de l'addicte, anàleg al *junkie*: irresponsabilitat a tots els nivells amb l'estatut de víctima involuntària

- Amfetamines.

Aparegueren cap a 1930, i foren amplament subministrades als soldats de la II Guerra Mundial. Tal com els barbitúrics augmentaren exponencialment les seves vendes perquè la seva aparició comportà la restricció dels opiàcids naturals, amb aquests fàrmacs passà el mateix per la restricció de la cocaïna. En tractar-se de productes sintètics, barats per al fabricant, que no es lligaven a minories socials o ètniques, van poder esquivar prejudicis i estigmes. Tenen un factor de tolerància molt alt, cosa que comporta una rapidíssima insensibilització a la substància i per tant demana un augment de la dosi amb el conseqüent dany físic. No produeixen síndrome abstinencial sinó una depressió proporcional al seu abús quan s'interromp la seva administració. A la meitat del s. XX foren usades per combatre l'obesitat, addicions a altres drogues, depressió i, combinades amb barbitúrics, per al que anomenaven "trastorns funcionals"

- Estimulants d'acció lenta.

Són fàrmacs que tenen en comú amb els neurolèptics que cal administrar-los durant setmanes per a que despleguin la seva eficàcia. Són tòxics i tenen força efectes secundaris, afegit al perill de controlar molt malament administració i efectes per la seva

lentitud d'acció. Com que les drogues esmentades fins ara d'aquest segon grup actualment són considerades inadmissibles per elevar el to vital, aquests són les que ara usa certa medicina oficial. Està el grup dels inhibidors de la mono-amino-oxidasa (IMAOs) i per una altra banda el conegut **Prozac**.

Drogues modificadores de la consciència i enteògens

La majoria d'elles tenen un marge de seguretat molt alt i manquen de tolerància, o la tenen tan alta que poques administracions successives produeixen una total insensibilització, això és: no fan efecte. Tot i aquests aparents avantatges, no són gens innòcues: *“el peligro no es que el cuerpo deje de funcionar, sino que se hunda el entramado de suposiciones y juicios acerca de uno mismo, y que al cesar la rutina anímica irrumpa de modo irresistible el temor a la demencia”*⁵.

Durant els anys cinquanta i seixanta foren objecte d'investigació per diferents serveis secrets que buscaven eines de tortura indetectables físicament i també “drogues de la veritat” que quebrantessin la voluntat de subjectes reacis, una recerca que es revelà infructuosa i conduí a la seva prohibició en la dècada dels seixanta. També foren amplament investigades per científics, humanistes, artistes i cercadors espirituals com W. Benajamin, O. Paz, E. Bloch, A. Huxley, E. Jünger, G. Bateson, H. Michaux, A. Koelster, A. Watts i altres. *“Su rasgo más básico y común parece ser éste: impedir que conciencia y autoconciencia ocupen distritos estancos. Hecho ya a esa incomunicación en distintos grados, verla disuelta de repente bien puede resultar angustioso, e incluso aterrador. Pero lo que queda finalmente en entredicho es una u otra forma de hipocresía, empezando por la autoimportancia.*

*Con ello acaba de deslindarse la diferencia entre estas drogas y las de paz o energía en abstracto: el apaciguador borra por algún tiempo lo doloroso, tal como el estimulante borra por algún tiempo el desánimo. Las drogas visionarias borran por algún tiempo la falta de contacto con nuestras realidades a la vez más íntimas y más objetivas”*⁶.

Substàncies de potència mitjana

1. Drogues de síntesi

La forma de les molècules que afecten el cervell provocant Estats Modificats de Consciència és coneguda pels químics (fenetilamines i triptamines). A partir del model base, canviant radicals, han anat experimentant i creant nous enteògens de continuament apareixen al mercat. Quan la seva presència es fa notòria, l'actual legislació repressiva -que havia afavorit la seva aparició com a substituïts dels ja prohibits- actua contra ells

⁵ ESCOHOTADO, Op. Cit. Pg 159-60

⁶ ESCOHOTADO Op. Cit. Pag 165

ficant-los fora de la llei i començant de nou el cicle. Entre les més conegudes està la MDMA o “Extasis”.

Aquesta substància fou divulgada el 1976 pel químic A. Shulguin (havia estat aïllada pels laboratoris Merck el 1912). Molts psiquiatres i psicòlegs li van trobar un gran potencial terapèutic, però en popularitzar-se a les discoteques i campus universitaris fou prohibida el 1985 i s’acabà la recerca; després d’aquesta data, la seva popularitat –acompanyada de tota mena de mites- s’incrementà exponencialment a tot el planeta, així com la seva producció, ja sense garantia de puresa i qualitat.

Alguns anomenen la MDMA “entactògena” per la seva capacitat de generar contacte intersubjectiu a nivells molt profunds; aquesta substància no sol produir visions sinó que potència la empatia i la capacitat per establir contacte amb el sentiment, “obrir el cor” com es diu vulgarment; per això es recomana usar-la entre persones que tinguin relacions duradores, per exemple usar-la en família. Als campus nord-americans es van ficar de moda unes samarretes amb l’irònic slogan “*don’t get married for six weeks after XTC*” (XTC=extasis). Té una infundada reputació d’afrodisíac precisament per aquesta obertura del sentiment, que també pot generar una depressió quan s’esvaeixen els seus efectes.

2. Derivats del cànem

Són la marihuana i el haschís. La recerca arqueològica mostra que el cànem i els seus derivats s’han usat des del neolític. A la nostra cultura occidental, malgrat casos aïllats com el “*Club des Haschichiens*” de Baudelaire, T. Gautier, Victor Hugo, Delacroix i altres, no obtení la seva extraordinària popularitat fins la contestació psíquedèlica de mitjans dels anys seixanta. Juntament amb l’alcohol i el tabac han esdevingut un consolidat ritual de pas de molta joventut

La toxicitat de la marihuana és molt baixa, sobre tot fumada, ja que amb la saturació els pulmons no admeten més fum. Amb els efectes hi ha una polaritat que va de la potenciació de la jovialitat (la “risa tonta”) fins a una gravetat i fosc desassossec que caracteritza totes les substàncies visionàries, el que Walter Benjamin anomenava “*un sord sentiment de sospita i d’angúnia*“, una lucidesa depressiva que alguns diuen que és millor que acabar caient d’improvís en una depressió pròpiament dita.

El haschís pot ser una mica més tòxic, sobre tot quan no és fumats sinó ingerit. Cal tenir en compte que la seva il·legalitat impedeix els controls de qualitat i sol estar

adulterat, cosa que no passa tant amb la marihuana ja que actualment gran part d'aquesta s'aconsegueix amb l'autocultiu (una manera d'esquivar la prohibició). El haschis és més reflexiu, tot i que s'aprofita molt com a pretext per a la desinhibició; també redueix l'agressivitat. El seu ús crònic no és tan alegre com l'ocasional i contribueix, com el tabac, a malalties pulmonars

Substàncies d'alta potència

Molts autors, per referir-se a les drogues d'aquest grup utilitzen el neologisme **enteògen**⁷ per distingir-lo de mots que creen confusió com al·lucinogen, ja que la memòria es manté durant i després del seu ús, això permet l'autoconsciència del que s'està visionant i el posterior anàlisi i revisió de l'experiència

1. LSD

Descobert pel suís A. Hofmann el 1943 mentre treballava per a la Sandoz. Va seduir a neuròlegs, psiquiatres, artistes i científics des de 1950 fins que amb el moviment hippie i contracultural dels anys seixanta fou declarat "l'amenaça nº1 d'Amèrica" i passà de medicament a "droga sense utilitat terapèutica".

Mai s'ha assolit una dosi letal i no hi ha factor de tolerància. Genera visions molt potents conservant la memòria d'estar sota un estat alterat de consciència i la capacitat de record ulterior

2. Altres substàncies artificials

Per a aquest grup val l'explicat en l'apartat de les drogues de síntesi. Contínuament n'estan apareixent de noves amb un alt potencial visionari: dimetil-triptamines (DMT) artificials, fenetilamines sintètiques com la TMA que descobrí Shulguin, DOM o STP, el 2 C-B també descobert per Shulguin. La ketamina és un anestèsic per a cavalls que en dosis baixes té potencial visionari, i alguns l'estan usant irresponsablement a les discoteques aprofitant que no està fora de la llei.

3. mescalina

---

⁷ Neologisme creat el 1979 per un equip d'investigadors, etnobotànics i mitòlegs format per R. Gordon Wasson, J. Ott, A. Hofmann –descobridor de la LSD- y C. Ruck. Aquest terme prové de l'arrel grega *theos* (deu) més el prefix *en-* (dintre) i el sufix *-gen* (que desperta o genera) i per tant ve a significar "*que genera déu dintre de mi*". Es prefereix aquest terme a altres proposats fins ara com psicodèlic, psicomimètic, psiquedèlic, psicodislèptic, al·lucinògen, etc. Durant tota la història de la humanitat s'han consumit enteògens amb una actitud de respecte profund i amb la finalitat d'autoinduir-se estats d'èxtasi que permetessin a l'ésser humà el contacte amb allò que de profund, transcendent i misteriós posseim. És a dir, el que es condensa en la categoria arquetípica de "divinitat". Es tracta d'una categoria etnològica més que teològica.

És el principi actiu del peyote, un cactus que condiciona la cultura de diferents pobles indígenes americans des de Mèxic fins al Canadà. El seu ús sacramental fou condemnat per la Inquisició com a “*superchería satánica*”, ara la Native American Church és l’organització majoritària que agrupa els seus practicants. No té dosi mortal coneguda i el seu factor tolerància és pràcticament nul.

4. Altres substàncies derivades de plantes

Estan els fongs psilocibis per Àsia, Europa i Amèrica. A Mèxic se’l denominava teonanácatl (=fong prodigiós). L’amanita muscaria és el fong d’ombrel·la vermella típicament representat als contes de fades i de gnoms, i és el principal fàrmac usat pels xamans siberians. Hi ha moltes plantes que contenen IMAOs (inhibidors de la mono-amino-oxidasa), amb algunes d’elles es fa la mixtura de l’aiahuasca o yage, utilitzada pels xamans amazònics i modernament per l’església del Santo Daime. Aquesta mixtura combina una petita quantitat d’IMAO (molt més petita del que habitualment recreen els psiquiatres) amb DMT.

A l’Àfrica el culte bwiti establert a Guinea, Gabon i Camerun utilitza la iboga com a enteògen. A Polinèsia i Micronesia s’utilitza el kava o yoagona extret de les arrels d’un arbre. A Mèxic s’utilitza la Salvia Divinorum per certs xamans, el més interessant és que diuen que és una planta que la van portar fa poc a les seves terres, no com el peyote o els fongs psilocibis. L’etnobotànic Jonathan Ott està investigant aquesta curiositat.

Usos, rituals i cerimònies

Hem insistit des del començament que totes les drogues van acompanyades d’un cerimonial que pot ser tan important per valorar els seus efectes com el seu mateix potencial farmacològic, i l’assessor filosòfic ha d’estar més atent al primer que a l’últim. Els antropòlegs ens han ensenyat que, en aquest grup de drogues, diferents cultures els hi ha donat usos força variats:

1. Recerca oracular, endevinació, visions del futur o pre-configuracions (el que es veu és el que passarà). Per exemple xamans i bruixes.
2. Recerca de la divinitat o de l’essència de la vida. Per exemple l’església del Santo Daime o la Native American Church
3. Ficar-se en contacte amb els avantpassats
4. Curacions i teràpia. Està el paradigma xamànic i els paradigmes occidentals:

- El xamànic és per curacions en un context cerimonial
  - Psicomimètic: és quan començà la LSD abans de la prohibició dels anys seixanta. Els psiquiatres la usaven per simular petites psicosis
  - Teràpia psicolítica. De tradició europea. Es profunditzava el procés de teràpia usant la psicoanàlisi i múltiples dosis baixes de LSD
  - Teràpia psicodèlica: s'usava LSD en una única dosi alta per portar el pacient a una *peak experience*. No els interessava tant el passat com trencar les barreres intel·lectuals que en el passat havien portat la neurosi. Era una barreja de diferents teràpies que no tenia una base teòrica tan elaborada com l'anterior
5. Busca de plaer i benestar. Ús de l'enteògen com ataràxia (paradigma hedonista de la nostra societat) o com un mer estimulants sensorial i perceptual, és a dir, per veure coloretts i imatges
  6. Desconnexió de la realitat alimentant la pròpia bogeria, fantasia o narcisisme. (Una via típicament occidental: en comptes de buscar la transcendència religiosa o buscar-se un mateix, s'utilitza com una via de fugida)

L'assessor filosòfic ha de tenir en compte que l'administració d'un enteògen no implica forçosament un únic ús o propòsit; cal que aprengui a discernir tots els possibles usos i conseqüències dels mateixos. En primer lloc cal diferenciar entre **cerimònia** i **ritual**. Aquest últim és un acte social on s'esdevé una *transformació*, cosa que no passa en una cerimònia. Tot ritual es desenvolupa al llarg de tres etapes

1. Desarrelament: es treu l'individu del seu espai social habitual i se'l reclou en un lloc apart
2. Període liminar: mentre està al marge de qualsevol estructura social pot passar per estats extàtics, catarsis, dejunis, il·luminacions, etc.
3. Reintegració a la societat, però ocupant un espai distint al d'abans.

Una experiència d'un Estat Modificat de Consciència (EMC) induïda per exemple per un enteògen potent travessa també aquestes tres etapes. De la mateixa manera que els rituals generen unes metàfores que permeten el nº 3, la reintegració ("ara que t'hem travessat el nas amb un os –o qualsevol pràctica del període liminar- ja et considerem un adult perquè els déus han impedit que et dessagnis..."), l'experiència d'un EMC ha d'estimular la reconstrucció i autoconstrucció de la pròpia personalitat. És molt perillós,

com fan alguns, voler-se quedar en l'estadi nº2 amb la "pirotècnia" de l'alteració dels límits perceptius i altres límits, doncs sempre cal reintegrar la pròpia experiència, si convé creant metàfores noves o ficant-hi paraules. En això últim, un assessor filosòfic pot ser una bona ajuda.

Fenomenologia dels Estats Modificats de Consciència (ECM)

Es produeixen canvis en cinc àrees

1. Percepció: visuals: visió borrosa, distorsió de les coses, canvis en els colors i més. Auditives: no solen ser tan intenses com les visuals, augmenta l'agudesia, la música es percep més bonica.... També hi ha canvis en les gustatives i tàctils, canvia la consciència del cos, la gravetat, la sensació de pes; alteracions del sentit del temps, que s'accelera i sembla que hagin passat mesos, o va molt lent o s'atura
2. Pensament: en el seu procés normal hi ha una forma lògica, lineal. Sota un EMC falta la seqüència de pensaments, salta, es torna associatiu, de vegades no es controla per tantes associacions i idees desorganitzades; per exemple, es torna molt difícil escriure sota un enteògen. També hi ha canvis en la memòria: s'obliden coses, i es poden recuperar altres com per exemple de la infància. També afecta el contingut del pensament
3. Estat afectiu. Hi ha més intensitat i profunditat emocional. Pot haver eufòria però també desinterès, por, pavor, depressió. Es poden donar experiències transcendents: es traspasa una barrera on s'experimenten coses noves amb un augment de l'afectivitat. Per això certs enteògens tenen atractiu entre gent que els usa malament (per exemple a les discoteques, o joves que no tenen maduresa) generant situacions de depressió, pànic o suïcidi.
4. Conducta. Pot generar una actitud de calidesa i cooperació. Segons la personalitat també d'aïllament, introversió i angouxa. En personalitats paranoïdes pot desencadenar agressivitat verbal o física.
5. Estructura psicodinàmica. Es produeix una ruptura dels mecanismes de defensa i de repressió. Això pot portar a reminiscències de la infantesa amb una regressió a moments satisfactoris o traumàtics guardats a dintre que han creat el patrons de conducta que ens relacionen amb els altres.

L'assessor filosòfic ha de tenir present que en tota experiència de EMC cal distingir tres aspectes fonamentals que la componen i li donen intel·ligibilitat:

1. El tipus de substància (LSD, mescalina, aiahuasca, MDMA, peyote...). Només determina una tercera part de l'experiència
2. Setting: El context en el que s'esdevé l'experiència. És a dir, si està ritualitzat (per exemple, l'Església del Santo Daime, o els xamans...) o no hi ha ritual (per exemple "m'ho va passar un amic a una discoteca..."). El context determina una altra tercera part de l'experiència.
3. Set: L'individu que consumeix la substància: la seva biografia, estat anímic, caràcter (introversit o extravertit, per exemple), cultura, edat, intel·ligència, maduresa... Determina també una tercera part de l'experiència.

Alguns perills de l'ús d'enteògens

- Creure's les pròpies fantasies. El que els budistes anomenarien il·lusió o maia. Hi ha gent amb atracció per la bogeria o els estadis liminars, és a dir "tenir experiències", però que si no es reintegren (construcció de metàfores explicatives que donin sentit i possibilitin una evolució de la persona) es poden quedar atrapats en la seva fantasia i el seu narcisisme
- Projectar en els altres la pròpia neurosi o bogeria per no haver-se d'enfrontar a ella. Aquest és un perill molt propi d'un dels col·lectius amb més neurosis de la societat, els psicoterapeutes (i els assessors filosòfics??!!) i també d'alguns neo-xamans: la necessitat de ser necessitat; pretendre que volen/poden arreglar els problemes dels altres per a així evitar haver-se d'enfrontar al seu propi buit existencial.
- El narcisisme⁸. Etimològicament Narcís i narcòtic tenen la mateixa arrel. El narcisista nega els seus propis sentiments per la por i el dolor que li causarien,

---

⁸ El narcisismo es una enfermedad tanto psicológica como cultural. En el plano individual, denota un trastorno de la personalidad caracterizado por una dedicación desmesurada a la imagen en detrimento del yo. A los narcisistas les preocupa más su apariencia que sus sentimientos. De hecho, no los aceptan si éstos se contradicen con la imagen deseada (...) Actúan por conseguir poder y control, están centrados en sus propios intereses, pero los verdaderos valores del yo están ausentes –a saber, poder expresarse, ser dueño de si mismo, actuar con dignidad e integridad(...) La vida les parece vacía y falta de significado al carecer de un yo sólido

ALEXANDER LOWEN *El narcisismo. La enfermedad de nuestro tiempo*. Paidós 2000

els substitueix per la manipulació i el control, crea un món propi on ell és algú especial, i tracta que els altres s'ho creguin. Hi ha gent que després d'una experiència de Estats Modificats de Consciència li entren fantasies de grandesa en que pretén “salvar” els altres, i intenta convèncer a tothom perquè prengui la substància meravellosa que et canvia la vida. Per exemple, es conta d'un grup de hippies que als anys seixanta volien abocar LSD als dipòsits d'aigua de Washington perquè així es pensaven que acabarien amb la guerra del Vietnam i salvarien la humanitat. Eren incapaços de veure el seu propi deliri narcisista.

- Els enteògens alteren la percepció i obren l'inconscient, com hem dit a l'apartat anterior. Però obrir i adonar-se no vol dir el mateix que *sanar*. Hi ha qui es pot creure en un status espiritual o psicològic superior als altres, quan en realitat ha caigut en el narcisisme, com hem dit fa un moment. Per evitar-ho cal contrastar el treball amb EMC amb persones que també hi hagin treballat en el mateix camp, de la mateixa manera que fan els meditadors i altra gent que es treballa en el camp de la consciència; el treball en solitari sol conduir a profundes equivocacions i perills⁹.
- L'experiència amb enteògens té certa semblança a la religiosa o espiritual perquè van en busca de la reintegració de l'individu fragmentat, de la unitat essencial, de l'absolut. Tanmateix, les religions –sobre tot les orientals- volen transcendir la pròpia biografia (“identificar-se amb Shiva” per exemple, o “*Entréme donde no supe y quedéme no sabiendo*” de Joan de la Creu), en canvi, des de la nostra cultura laica, el que pretenem és prendre consciència d'un mateix. En aquest sentit pot ser perillós pretendre que es vol transcendir la pròpia biografia –com els místics orientals- doncs es molt fàcil que el resultat sigui un simple intent escapar-se d'un mateix i de la pròpia realitat (el que alguns psicòlegs anomenen “ombra”) amb l'excusa de buscar la transcendència¹⁰.
- La fusió amb la totalitat que es pot experimentar amb un enteògen, si no s'està en un estadi de desenvolupament personal madur, pot consolidar

---

⁹ KEN WILBER. *Los tres ojos del conocimiento*. Barcelona, ed. Kairós 1991. Cap 2.

¹⁰ KEN WILBER *Espiritualidad Integral*. Barcelona Ed. Kairós 2007. Cap. 6 i apéndice II

comportaments regressius o reforçar l'estancament en un estadi que no permet evolucionar. Per exemple, l'escola de psicologia jungiana ve a dir (molt resumidament) que l'evolució humana passa aquestes per tres etapes

1. fusió amb la mare
2. construcció del jo (separar-se dels pares, desenvolupar-se, enfrontar-se a la soledat...)
3. fusió que transcendeix els meus límits individuals (per exemple en un col·lectiu humà: família, política o religió)

Si una persona no ha madurat i no ha evolucionat (el que Jung anomenaria *procés d'individuació*) corre el perill de quedar-se en la fusió del nivell nº1 en comptes de la fusió nº3 que el transcendeix¹¹.

---

¹¹El desarrollo superior es la conversión de estadios temporales en estructuras permanentes de desarrollo estable (...)

La recuperación de estructuras del pasado que ya han sido establecidas por el desarrollo filogenético y ontogenético y después han sido reprimidas o sumergidas, es muy diferente de la construcción de estructuras profundas que se van desarrollando, por primera vez en la conciencia manifestada. En este caso las intensas revelaciones experienciales [por la LSD] no han de ser trabajadas dentro de una estructura subjetiva ya presente, sino que tienen que ser el objeto de un proceso subjetivo e intersubjetivo de construcción de una estructura que aún no existe (...) Las experiencias cumbres temporales de los dominios superiores pueden acelerar la transformación hacia esos dominios, pero no pueden, por ejemplo simplemente hacer saltar una persona del estadio moral 2 al 5 o más allá...

KEN WILBER, *Sexo, ecología y espiritualidad*. Madrid, Gaia ediciones, 2005. Pags 838, 844-45.

Conclusió

En els tres últims segles, la nostra cultura, com bé explica Thomas Szasz, ha desplaçat un àmbit que pertanyia a la ètica –el bé i el mal, la virtut i el vici- cap a la medicina –la salut i la malaltia-. Com que además la medicina està bàsicament a càrrec de l'Estat això ha comportat una tremenda disminució de la nostra responsabilitat i per tant de la nostra llibertat precisament quan el projecte de la Il·lustració prometia el contrari. Un dels exemples més patents és el de considerar malaltia (“adicció”) el que durant segles es considerava “vici”. Ja no cal rendir comptes dels hàbits adquirits quan a un se'l considera un malalt (addicte), com si la voluntat i la responsabilitat, en comptes de ser propietats dels subjectes fossin –màgicament- propietats de les substàncies. A l'Estat li va bé per satanitzar els hàbits dels grups socials que no li són del seu agrat, i a l'irresponsable li va bé el status de víctima que li permet no afrontar el cost de la seva llibertat i manca de seny.

Les drogues han acompanyat els éssers humans¹² des del començament de la història. En la nostra època tecnològica la variabilitat dels seus usos i el descobriment de noves substàncies s'ha accelerat, com en els demés àmbits de l'acció humana. Davant aquest panorama entra el *desafiament ètic* que figura en el títol d'aquest article. Simplement vol dir que es pot actuar racionalment –promovent un augment del coneixement, de l'alegria i de la consciència- o irracionalment –promovent tot el contrari. La conducta irreflexiva és precisament la que es lliga amb el *vici*, això és: mala costum, costum que redueix la nostra capacitat d'obrar. Això la fa diferent de la dolència, que s'estableix sense que intervingui la nostra voluntat, que és el que mai s'esdevé amb el vici.

Una altra cosa és que en el cas concret de les drogues, el que s'hagi presentat el seu ús com una *malaltia* o un *delicte* hagi acabat esdevenint un negoci descomunal. Aquesta irracionalitat es basa en que les drogues no es distingeixin per les seves propietats i efectes concrets, com hem tractat de fer aquí, sinó per pertànyer a categories excèntriques com ara articles d'alimentació (per ex. cafè, whisky), medicines (per ex. Valium) i substàncies criminals (per ex. haschis o LSD). Tal arbitrietat estimula la desorientació i els usos irreflexius. L'assessor filosòfic ha d'estar atent a no deixar-se

---

¹² I no només els éssers humans. Giorgio Samorini ha estudiat com centenars d'animals de totes les espècies usen tota mena de plantes per drogar-se
GIORGIO SAMORINI *Animales que se drogan* Barcelona ed. Càñamo 2003

arrossegar per aquestes mitologies encara imperants i promoure la Il·lustració farmacològica amb els clients que busquin consell.

De la mateixa manera que no hi ha gastrònoms que agafin indigestions ni sommeliers alcohòlics, la virtut de la **temprança** (que mai ha estat el mateix que l'abstinència)¹³ és fonamental per a la promoció d'aquesta Il·lustració. La cínica mitologia obscurantista promoguda per l'Estat (que tants beneficis ha donat a la màfia) presenta certes ebrietats com una mena de paradís (culpable o innocent), tanmateix el filòsof sap que en aquesta vida, el que tenim per a construir-nos-la no són tant paradisos i inferns vinguts des de fora com la pràctica dels hàbits que elegim, viciosos o virtuosos.

La il·lustració farmacològica mostra que hi ha certes substàncies que, usades assenyadament, poden atorgar moments de pau, energia i modificació psíquica. L'evolució tecnològica refina aquestes propietats farmacològiques. El que ens toca als humans és fer-nos més conscients de la nostra llibertat si decidim usar aquestes substàncies. I a l'assessor filosòfic recordar la més profunda aspiració de l'ésser humà: aprofundir en la responsabilitat i en el coneixement.

---

¹³ FERNANDO SAVATER *Ètica para Amador* Barcelona. Ed. Ariel 1991. Capítol VIII

Bibliografia

- ANTONIO ESCOHOTADO, *Aprendiendo de las drogas*. Barcelona: Editorial Anagrama 1995
- ANTONIO ESCOHOTADO *Majestades, crímenes y víctimas*. Barcelona. Ed. Anagrama 1987
- ANTONIO ESCOHOTADO *La cuestión del cáñamo*. Barcelona. Ed. Anagrama 1997
- ANTONIO ESCOHOTADO *Historia de las drogas* (3 volums) Madrid. Ed. Alianza 1989
- ANTONIO ESCOHOTADO *El espíritu de la comedia* Barcelona. Ed. Anagrama 1991
- THOMAS SZASZ. *El segundo pecado*. Barcelona Ed. Martínez Roca 1992
- THOMAS SZASZ *La teología de la medicina*. Barcelona Ed. Tusquets 1981
- THOMAS SZASZ *Nuestro derecho a las drogas*. Barcelona Ed. Anagrama 1993
- JOSEP Mª FERICGLA (ed.) *Los enteógenos y la ciencia*. Barcelona, la liebre de marzo 1999
- JOSEP Mª FERICGLA *Los chamanismos a revisión*. Barcelona ed. Kairós 2000
- JOSEP Mª FERICGLA *Al traluz de la ayauhasca*
- JOSEP Mª FERICGLA *Delirios, cultura y pruebas de realidad*.
<http://www.etnopsico.org/index.php?option=content&task=view&id=71>
- KEN WILBER, *Sexo, ecología y espiritualidad*. Madrid, Gaia ediciones, 2005
- KEN WILBER *Espiritualidad Integral*. Barcelona Ed. Kairós 2007
- KEN WILBER. *Los tres ojos del conocimiento*. Barcelona, ed. Kairós 1991

Altra bibliografia i recursos

- ALEXANDER i ANN SHULGIN [*Pihkal: Phenethylamines i Have Known And Loved: A Chemical Love Story*](#). Berkeley: Transform Press, 1991
- ALEXANDER i ANN SHULGIN [*Tihkal: Tryptamines i Have Known And Loved: The Continuation*](#). Berkeley: Transform Press, 1997
- JONATHAN OTT *Pharmacoteon* Barcelona, la liebre de marzo 1996
- GIORGIO SAMORINI *Animales que se drogan* Barcelona ed. Cáñamo 2003

<http://perso.wanadoo.es/jcuso/index.htm>
<http://www.etnopsico.org/>
<http://www.lycaem.org/>

APÈNDIX

Curiosa mostra iconogràfica dels usos de certes drogues abans de ser estigmatitzades per la prohibició de mitjans del s. XX. Extret de la web <http://perso.wanadoo.es/jcuso/drogas-medicamentos/drogas-medicamentos.htm>

Mi catarro ha desaparecido

gracias al JARABE BAYER de HEROÍNA, su medicamento tan agradable como eficaz contra la tos, irritación producida por la tos, dolores del pecho y demás molestias de los catarros de las vías respiratorias (anginas, faringitis, bronquitis). Instante preserva de la congestión y afecciones de los órganos respiratorios, influenza, asma bronquial, etc.

El JARABE BAYER de HEROÍNA calma la irritación producida por la tos, regulariza la respiración, calma los dolores, produce una acción sedante, vence al insomnio, mejora el estado general y alarga la duración de la enfermedad.

El JARABE BAYER de HEROÍNA es completamente inofensivo y, por lo tanto, muy recomendable para las criaturas.

Póngase en touch las farmacias o droguerías. JARABE BAYER de HEROÍNA, en el embotellado actual, con la OBRER BAYER. Precio: Ptas. 2.50. Cada embotellado se acompaña de las instrucciones para su uso.

Jarabe Bayer de Heroína

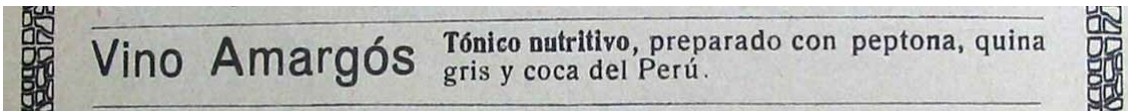
BOCA, GARGANTA, VOZ

PASTILLAS FONT

A BASE DE COCAINA Y MENTOL

Es el mejor remedio para las afecciones de la boca, garganta y voz. No contienen ninguna sustancia nociva. Todos los médicos las recomiendan por los buenos resultados que obtienen.

DE VENTA: Farmacia del AUTOR, Enmedio, 18, Castellón y principales Farmacias.

Vino Amargós Tónico nutritivo, preparado con peptona, quina gris y coca del Perú.

El **Licor Montecristo de HASCHISCH** representa uno de los casos más curiosos e insólitos que conocemos, ya que esta bebida doblemente psicoactiva (a la presencia del derivado cannábico había que sumar su graduación alcohólica) se elaboró ininterrumpidamente por Salvador Costa, en Albal (Valencia), desde 1897 hasta el año... iii1976!!!, sin que su fabricante fuera molestado ni una sola vez por las autoridades sanitarias, gubernativas ni policiales. Sus propiedades venían descritas en la etiqueta de detrás de la botella con estas palabras:

"Las propiedades de este licor se deducen de las siguientes aseveraciones científicas:

EL *HASCHISCH* calma inmediatamente los dolores que producen los alimentos en el estómago en estado de irritabilidad extremada (G. Séé.)

EL *HASCHISCH* es el verdadero sedante del estómago (Manquat, tomo II, página 486.)

EL *HASCHISCH* exalta la tendencia a las ideas favoritas de cada cual (id., id., página 485.)

EL *HASCHISCH* produce una especie de ensueño por lo común sumamente agradable en que el sujeto hállase como transportado a un mundo ideal, borrándose en su memoria las ideas de espacio y de tiempo. Después sobreviene un éxtasis voluptuoso que no tiene nada de cínico, al que sigue una languidez deliciosa (Trousseau y Padoux, tomo III, página 108.)

La Cuasía es un aperitivo, un estomáquico y por consiguiente un tónico. Produce un aumento muy rápido del apetito y desarrollo manifiesto de las fuerzas: digestión completa de los alimentos y posibilidades de entregarse al trabajo por más tiempo y sin fatiga (Manquat, tomo I, páginas 640 y 641.)

Como se deduce de lo anteriores hechos científicos, el licor fabricado por SALVADOR COSTA, a pequeñas dosis (de una a cuatro copas), calma rápidamente y con seguridad los dolores de estómago y ayuda a la digestión. Bebido en gran cantidad llega a producir una dulce embriaguez no peligrosa, descrita magistralmente por Trousseau en su Terapéutica.

La embriaguez del *HASCHISCH* se disipa rápidamente con zumo de limón.

MARCA REGISTRADA

Casa fundada en 1897

Fábrica y Despacho: Real de Madrid, 34-38, Albal (VALENCIA)"

El químic corso Angelo Mariani (1838-1914) logró fama sobresaliente y una inmensa fortuna a finales del siglo XIX gracias a un vino de coca de elaboración propia, que comenzó a fabricar en 1863 y pronto se convirtió en el favorito de muchas celebridades de la época: William McKinley, Émile Zola, Paul Verlaine, Sigmund Freud, Louis Blériot, José Martí, Ulises Grant, Jules Verne, Thomas A. Edison, Alexandre Dumas, Louis y Auguste Lumière, Henrik Ibsen, Sarah Bernhardt, Robert L. Stevenson, Anatole France, Zadoc Khan, Jean Charcot, el Príncipe de Gales, la reina Victoria, el zar Alejandro II, Alfonso XIII, el Sha de Persia, etcétera.

El papa León XIII (1810-1903) resultó ser finalmente uno de sus principales valedores, ya que, en agradecimiento al tónico, llegó a prestar su efígie para la etiqueta y concedió una medalla de oro al inventor, en reconocimiento a la capacidad de esa bebida para "apoyar el ascético retiro de Su Santidad".

La **CENTRAMINA** está indicada para "estados depresivos, astenia matutina, surmenage, intoxicación por barbitúricos, curas de deshabitación en toxicómanos, narcolepsia, parkinsonismo post-encefálico, tumores diencefálicos, hipotiroidismo y obesidad".